

УДК 321:328.184:321.7

Василь Чорнопиский

## ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ЛОБІЗМУ ЯК ФОРМИ ДЕМОКРАТИЧНОГО ПРОЦЕСУ

*У статті систематизовано і критично осмислено теоретичні засади лобізму та обґрунтовано продемократичність цього інституту. Проаналізовано зміст поняття лобізму – як феномена і процесу, в широкому й вузькому значеннях. На основі дослідження історичного розвитку лобізму встановлено основні недоліки останнього та можливість їх усунення шляхом інституціоналізації. З'ясовано причини правової легітимації лобізму та механізми її здійснення. Доведено ефективність впливу інституту лобізму на прийняття урядових рішень. Зроблено висновок про невід'ємність інституту лобізму як форми сучасного демократичного процесу.*

**Ключові слова:** групи інтересів, демократичний процес, правова легалізація, лобізм, лобіювання.

На сьогодні, в рамках репрезентативної демократії, існує безліч різноманітних сил, із якими щодня працює політик і які можуть впливати на його рішення. З-поміж цих сил вирізняються організовані лобістські групи, оцінка яких у прийнятті політичних рішень є дискусійною. З одного боку, лобістська діяльність забезпечує представництво певних інтересів населення, тоді як, з іншого боку, поширеною є думка щодо вибіркості, «непрозорості» та корупційного характеру такої діяльності, за рахунок чого остання значно перешкоджає демократичному процесу. Враховуючи таку неоднозначність в оцінках лобізму, а також його широку задіяність у сучасні політичні процеси, ми вважаємо за необхідне визначити теоретичні засади першого в контексті становлення та існування політичного режиму демократії.

Концептуалізацію феномену лобізму здійснили такі сучасні вітчизняні дослідники як М. Газізов, С. Годний, М. Рачинська, А. Трофименко та ін. Іноземний дослідник Дж. Фергюсон дослідив проблему правового регулювання лобізму. Інституціональну складову лобістської діяльності та узагальнений європейський досвід відповідної діяльності розкрито М. Газізовим. Лобізм як інститут демократичного процесу став об'єктом дослідження А. Бітонті, С. Вітвіцького та В. Штерна. Втім, наукові праці вказаних авторів лише частково висвітлюють теоретичні засади лобізму в контексті становлення та існування політичного режиму демократії. Відповідно, зазначена проблема потребує як систематизації інформації, так і критичного осмислення. Саме тому **метою статті** є обґрунтування продемократичності інституту лобізму шляхом виявлення його теоретичних засад як форми демократичного процесу.

Обґрунтування складається з п'яти блоків інформації, які можна окреслити так: поняття лобізму, історичний розвиток лобізму у світі, причини його правової легітимації, її механізми, ефективність впливу інституту лобізму на прийняття рішень. Надавши дефініцію лобізму і з'ясувавши історичну специфіку його становлення, ми отримаємо загальне уявлення про цей феномен. Встановлення причин і механізмів правової легітимації лобізму дасть змогу правильно розставити акценти, аби виявити його демократичний зміст. Визначення ефективності впливу інституту лобізму на прийняття рішень допоможе з'ясувати роль і місце лобізму в сучасному демократичному процесі.

По-перше, слід вказати, що на сьогодні немає єдиного наукового підходу до визначення змісту поняття лобізму. Це спричинено тим, що існує чимало суміжних із

ним понять, і в кожному конкретному випадку прояви лобізму залежать від політичних систем і практик спеціальної комунікації з представниками державної влади. Крім того, існує широке й вузьке тлумачення відповідного терміну. В широкому розумінні, лобізм – це будь-яке пряме або опосередковане спілкування з державними посадовими особами, керівниками політичних рішень або представниками з метою впливу на прийняття громадських рішень, які здійснюються від імені будь-якої організованої групи. При цьому суб'єктами лобіювання можуть виступати не лише професійні лобісти, а й представники приватного сектору, представники корпорацій, громадських організацій тощо [12, с. 11; 5, с. 3-4]. Лобізм є системою й практикою реалізації інтересів різноманітних груп громадян, зазначають С. П. Годний та А.В. Трофименко [6, с. 17; 5, с. 3-4].

Трактування лобізму в широкому сенсі дає змогу прирівняти його до терміну «advocacy» (з англ. – пропаганда, активний публічний захист поглядів і позицій) [8, с. 43], хоча в останньому випадку йдеться про контакти не лише через органи державної влади, а й через будь-яких впливових осіб, комерційні та суспільні організації, політичні партії тощо. З метою уникнення цієї двозначності ряд дослідників пропонує вузьке значення терміну. В такому разі в якості суб'єктів впливу виключаються депутатські партії й групи, державні посадовці та ін. За цією логікою, лобізм – це професійна взаємодія представників недержавних організацій із представниками державних органів та органів місцевого самоврядування для сприяння ухваленню або не ухваленню (залежно від інтересів перших) останніми певних рішень [9, с. 114].

Часто розрізняють терміни «лобізм» (суспільно-політичне явище, змістом якого є відстоювання важливих для соціуму інтересів [8, с. 45]) і «лобіювання» (конкретні зусилля впливу на органи влади для внесення останніми певних змін або для запобігання небажаним політичним змінам [11, с. 705]). Варто вказати також на визначення поняття лобізму крізь призму права. В такому ракурсі його тлумачать як: а) систему норм, які регулюють процес впливу суб'єктів лобістських правових відносин на органи державної влади задля реалізації своїх інтересів; б) невід'ємний інститут сучасного правового життя кожної держави, який передбачає активну діяльність учасників правовідносин з метою відстоювання власних інтересів на будь-якому рівні влади при використанні форм і методів, не заборонених законом [7, с. 8].

Отже, поняття лобізму тлумачиться двояко в кількох сенсах: як феномен або процес (лобіювання); у широкому або вузькому значенні. В першому випадку лобізм – це суспільно-політичне явище, змістом якого є відстоювання важливих для певної соціальної групи інтересів, а лобіювання – це конкретні зусилля (методи, технології) впливу на органи влади з відповідною метою [11, с. 705]). На основі цих визначень можемо сформулювати два питання: чи справедливими, у контексті демократії, є: 1) вибіркове відстоювання інтересів (конкретних суспільних груп); 2) методи та технології їх відстоювання? Відповіді на ці питання ми дамо згодом. У другому випадку лобізм – це професійний (у вузькому значенні) або також непрофесійний (у широкому значенні) вплив певної організованої групи на органи державної влади чи місцевого самоврядування з метою задоволення власних інтересів.

По-друге, простежимо історичний розвиток лобізму у світі. Сам термін «лобізм» походить від англійського слова «lobby» («коридор») – так в середині XVI ст. позначали місце для прогулянок у монастирі, а пізніше – для прогулянок в англійській палаті общин [8, с. 43]. Як вказує С. Горний, у Новий час витоки лобізму пов'язувалися зі становленням парламентаризму. З іншої точки зору, появу лобізму як політичного феномену слід пояснювати зародженням корпорацій (що відбулося задовго до

формування перших парламентів), адже корпорації виникли як механізм реалізації інтересів різноманітних корпоративних груп [6, с. 18].

Наприкінці XVIII ст. слово «lobby» набуло політичного відтінку і стало позначати місце (коридор, вестибюль, хол), де будь-яка зацікавлена особа мала можливість донести свою позицію до представників органів державної влади [5, с. 2]. Тоді ж лобізм оформився як окреме суспільно-політичне та економічне явище, відбулася його професіоналізація й інституціоналізація. Відповідно, починаючи з кінця XVIII ст., лобізм як феномен передбачає існування спеціальних організованих груп, контор та агенцій, які, маючи на меті сприяти прийняттю певних рішень, впливають на законодавців і державно-управлінський апарат [8, с. 43]. Зазначимо, що, попри специфіку проведення політики лобізму, властиву для кожної з країн світу, та особливості інструментарію, який використовується лобістами для досягнення конкретних цілей, дослідники виокремлюють дві базові моделі лобізму: європейську (Франція, Німеччина і Великобританія) та американську (США, Японія, Канада) [4, с. 7].

Розглядаючи американську модель, зазначимо, що саме в Сполучених Штатах вперше було конституційно закріплено право громадян апелювати до органів влади з метою виправлення несправедливості. Так, згідно з Законом 1946 р. («Federal Regulation of Lobbying Act»), кожен лобіст зобов'язаний зареєструватися і чотири рази на рік надавати свій фінансовий звіт відповідним органам. Зазначимо, що «лобіювання» при цьому тлумачилося як купівля голосів у конгресі [6, с. 18]. Оскільки у США відсутнє державне фінансування виборів, то, наприклад, конгресмену, який має намір лишитися в Капітолії ще на один термін, слід самостійно шукати джерела фінансування своєї передвиборної кампанії. Такими джерелами можуть стати: певні групи, інтереси яких конгресмен просуває під час своєї політичної діяльності; комітети політичної дії, які, по суті, є лобі [1, с. 734].

Розвиток професійного лобізму розпочався тут у 60-х рр. XIX ст. за умов конфлікту між південними та північними штатами, який призвів до Громадянської війни. При цьому сформувався лобіст у сучасному його розумінні – як майже самостійний тіньовий потілик, що породжений владою і нерозривно пов'язаний з нею [6, с. 18]. Починаючи з 1979 р. американські лобісти об'єдналися в єдину лігу, основним завданням якої наразі: визначити професію лобіста як самостійну, підняти її престиж у громадській думці, зробити її загальноновизнаною. Тобто в сучасних Сполучених Штатах лобізм вже сформувався як політичний інститут і постає одним з ключових механізмів вироблення і прийняття державних рішень, важливою діючою силою розвитку плюралістичної демократії шляхом впливу на органи влади [1, с. 734].

Розглядаючи європейську модель, візьмемо для прикладу таку країну як Франція. Тут ще в 1884 р. було прийнято закон «Про свободу союзів», який захищав «цехові» інтереси лобістів. Останні представляли політикам своїх керівників – так званих «королів» тютюну, цукру, сталі. На сьогодні ж у Франції понад 1500 таких груп переважно професійного профілю. Втім, лобіювання в країні тривалий час відбувалося здебільшого приховано (на відміну від легалізації такого роду відносин, як це було у Сполучених Штатах). Новий етап на шляху до визнання лобістів розпочався в 1981 р., коли відносини держави і промисловості, після кількох десятиліть правління соціалістів, довелося вибудовувати заново. Згідно з традиціями французького парламентаризму, депутати з необхідністю виражаються певні інтереси, обов'язково при цьому заявляючи, що стоять на захисті інтересів виключно народу. При цьому лобістів називають експертами [4, с. 12-13].

За часів царської Росії лобізм також застосовувався як політичний інструмент. На межі XIX-XX ст. на цій території існував ряд інститутів, через які відбувалося здійснення певних «лобістських операцій» (біржі, торгові з'їзди, дорадчі організації, підприємницькі союзи). [6, с. 19].

На сьогодні у Нідерландах лобістське середовище обговорюється й відображається на національному рівні. Надаються рекомендації стосовно можливих удосконалень, досліджується рівень доступу громадян до інформації про різні аспекти процесів прийняття громадських рішень та лобістської діяльності (прозорість). Також існують механізми сприяння етичному лобізму та стримуванню надмірного впливу (добросовісності); вирішується проблема доступності процесу прийняття громадських рішень для всіх зацікавлених сторін (рівність доступу). Починаючи з XXI ст. відбулися певні зрушення щодо регулювання лобіювання. Так, у 2001 р. найбільша асоціація лобістів (Beroepsvereniging voor Public Relations) ввела етичний кодекс для своїх членів, а в 2012 р. Палата представників встановила «Реєстр лобістів». [12, р. 6].

Насамкінець, візьмемо до розгляду лобізм в Україні. Будучи молодою державою, вона володіє унікальними формами лобізму. Становлення нової державної еліти супроводжувалося тут появою терміна «олігархономіка» (олігархічна економіка), який позначає специфічну форму організаційного зв'язку суспільного прошарку олігархів з економікою цього суспільства. Цей зв'язок реалізується, зокрема, шляхом лобіювання економічних інтересів вказаного прошарку, і призводить до руйнування країни [6, с. 19]. Можемо стверджувати, що лобізм у сучасній Україні, зі властивими йому корупційними механізмами впливу на державні органи влади, є антидемократичним.

Отже, два попередньо сформульовані нами питання в контексті розгляду історичного розвитку лобізму в світі набувають таких відповідей:

1) вибіркове відстоювання інтересів, властиве лобізму, є продемократичним за умов рівного доступу всіх суспільних груп інтересів до діалогу з представниками державної влади (наприклад, Сполучені Штати); така вибіркковість є антидемократичною при відсутності рівних можливостей у вказаній сфері (наприклад, Україна);

2) методи та технології відстоювання конкретних інтересів є продемократичними, якщо вони забезпечують прозорість та добросовісність лобістського впливу, і є антидемократичними, якщо не забезпечують останні.

По-третє, висновок, виведений із попереднього пункту, розкриває причини правової легітимації лобізму. Якщо повернутися до двоякого тлумачення цього поняття – як феномену і процесу, – то і феномен вибіркового відстоювання інтересів, і процес їх відстоювання (методи і технології) потребують критерію продемократичності, а таким критерієм є узгодженість із правовими нормами. Далі розкриємо зміст цього міркування.

Як стверджує М. Газізов, одним із ключових факторів, які спричинили зростання інституту лобізму в сучасному світі, постає потреба недержавних організацій в налагодженні «добрих стосунків» із державними установами та представниками державної влади на різних рівнях. Держава, як зазначає дослідник, дедалі більше прагне проникнути в кожен зі сфер життя окремих громадян і діяльності приватних організацій. Як наслідок, стрімко зростає кількість приватних організацій, корпорацій, громадських об'єднань та груп особливого інтересу, які в межах своїх управлінських структур створюють спеціальні підрозділи з питань зв'язків з органами державної влади. У цих підрозділах зазвичай працюють лобісти [4, с. 14].

Лобіювання, яке проводиться етично та під адміністративним управлінням надійного, прозорого регулятивного режиму, може сприяти утвердженню політичних

прав громадян та покращувати якість прийняття рішень урядом, вважає Дж. Фергюсон. Законні практики лобіювання сприяють демократичній діяльності та надають урядовцям спеціалізовані знання [11, с. 704]. На думку Р. ван Шенделена, лобіювання, здійснюване із чесністю та прозорістю, може бути законним способом доступу для зацікавлених сторін до розробки та реалізації державної політики [12, с. 5].

Втім, на сьогодні є ряд важливих аргументів, які підтримують ідею про антидемократичність лобізму. При цьому противники лобізму, ймовірно, вважають, що проблеми, які породжує вказаний феномен, впливають безпосередньо з його суті, а не з відсутності належного правового його регулювання. Ці аргументи були сформульовані ще Дж. Медісоном, який трактував вказаний феномен як деструктивну силу суспільства і зазначав, що діяльність лобістів у своїх формах не завжди законна, вона підриває віру громадян у державні інститути і, крім того, в цілому є закритою, тобто не підлягає суспільному контролю [1, с. 734].

Три зазначені тези набули вигляду повноцінних аргументів на слуханнях Європейського парламенту в 1992 р. [13, р. 279]:

- 1) лобіювання спричиняє дисбаланс у прийнятті рішень (більші організації лобіюють більше, а менші групи є в невідповідному становищі);
- 2) процес лобіювання є недостатньо прозорим (взаємодія лобістів із представниками державних структур здебільшого відбувається «за зачиненими дверима», що ускладнює розуміння конкурентами, засобами масової інформації та іншими чиновниками того, що відбувається під час такої взаємодії);
- 3) лобісти використовують аморальні практики (пограбування документів, шантаж, хабарництво тощо).

Стосовно третього з аргументів ми висловлюємо своє непогодження, адже використання аморальних практик хоч і може здійснюватися лобістами, проте воно не належить до змісту лобізму, а, скоріш, вказує на недобропорядність конкретних представників відповідного інституту. З іншого ж боку, причиною використання лобістами таких практик часто є аморальність самих представників державної влади, а це жодним чином не доводить, що лобізм є «деструктивною силою суспільства». Окрім того, аморальність певних лобістських практик була би неможливою, якби держава забезпечувала прозорість процесу лобіювання, тобто адекватно обмежувала лобізм рамками закону. Це виводить нас на контраргумент щодо «непрозорості». Обто третій контраргумент можна окреслити як наслідок із другого й надалі не розглядати його окремо. Натомість, два інші аргументи, для їх відбиття, потребують розгляду власне механізмів правової легалізації лобізму, а тому повне спростування буде зроблено у наступному проблемному пункті цієї статті.

Саме державна влада несе основну відповідальність за встановлення стандартів поведінки для державних службовців, які можуть бути націлені на лобіювання, та прийняття законодавства, яке регулює лобістську галузь. Влада повинна не лише контролювати те, аби лобісти діяли відповідно до певних зобов'язань, а й аби вони діяли етично та законно, дотримувались відповідних принципів, правил та процедур. Ця подвійна відповідальність відображає роль державних службовців у просуванні неупередженості, доброчесності та прозорості уряду. Надійна регламентація та етичні стандарти є необхідними для збереження доброчесності в процесі прийняття рішень і, отже, для довіри громадськості до державних установ [11, с. 710]. Як стверджує Дж. Фергюсон, законні заходи лобіювання покращують якість прийняття громадських рішень та сприяють демократичному праву на клопотання уряду, тобто правова легалізація лобізму – це, за змістом і наслідками, визнання органами державної влади права громадян на участь у політичному процесі, забезпечення діалогу цих двох

суб'єктів для ефективного демократичного управління і контроль за якістю цієї взаємодії. Оскільки лобіювання є найбільш популярним на сьогодні способом останньої, можемо зробити висновок про корисність правового його регулювання для демократичного процесу. Тобто причиною правової легалізації лобізму є необхідність демократизації цього феномену. Додатковою причиною є тягар відповідальності уряду за власну прозорість та забезпечення діалогу з громадськістю. Оскільки лобізм набув розвитку передусім у демократичних системах, то в країнах, де лобізм є визнаним державою, тобто де діють певні механізми його правової легалізації, він може бути диференційований у своїх проявах як демократичний (відповідний нормам права) або недемократичний (невідповідний цим нормам). Натомість, у тих країнах, де лобізм не оцінюється за узгодженістю його з правовими нормами, цей феномен не може бути чітко визначений як демократичний або недемократичний. Отже, лобізм є формою демократичного процесу виключно за умови його правової легалізації.

По-четверте, нам слід визначити механізми, які з необхідністю забезпечують продемократичність лобізму, тобто правову легалізацію. У світовій практиці здебільшого реалізуються дві головні стратегії урегулювання лобістської діяльності [2, с. 52]. Перша стратегія передбачає врегулювання окремих питань, пов'язаних із лобіюванням, за допомогою декількох спеціальних нормативних правових актів, таких як: порядок реєстрації представників лобістських груп, об'єднань та асоціацій; порядок організації публічних слухань певних законопроектів; параметри і межі взаємин лобістів з представниками влади. Її реалізовано в Німеччині, Італії, Франції. Натомість, друга стратегія пов'язана із прагненням до врегулювання лобістської діяльності в органах влади шляхом ухвалення відповідного закону (Канада, США). Вона популярна в країнах розвиненої демократії й передбачає, що звернутися до члена парламенту, посадових осіб із певного питання має можливість кожна особа або суспільна організація. За логікою цієї стратегії, зареєстрований лобіст-професіонал працює в рамках правового поля, користуючись різними прийомами і методами впливу на законодавців [4, с. 8-9].

Нами ж розподіл механізмів легалізації здійснено за іншою логікою. У попередньому проблемному пункті було вказано, що два основні аргументи, спрямовані проти лобізму, можуть бути спростовані на основі ідеї про правову легалізацію лобізму як спосіб демократизації останнього. В цьому ж пункті, відповідно до вказаних контраргументів, здійснимо класифікацію механізмів такої легалізації, при чому кожен із двох виокремлених класів відіграватиме роль окремого аргументу.

Механізми правової легалізації лобізму слід класифікувати так:

1) ті, які забезпечують рівність доступу до влади всіх груп інтересів (визнання лобізму на законодавчому рівні; регулювання доступу лобістів до посадових осіб);

2) ті, які забезпечують прозорість процесу лобіювання (впровадження обов'язкової реєстрації лобістів та забезпечення відкритості відповідних списків; обов'язкове фінансове звітування лобістів; стимуляція груп тиску; мінімізація можливостей використання тіньових методів та технологій шляхом нормативно-правового закріплення цивілізованих рамок лобіювання).

Правильна розстановка акцентів у механізмі правового регулювання лобізму дасть змогу виокремити те позитивне, що лобізм може дати державі, демократичному суспільству. Саме з цією метою, як стверджує О. Одінцова, створюється правовий механізм регулювання діяльності груп тиску [7, с. 2]. М. Газізов вказує, що саме правове регулювання формує критерій, який дає змогу відокремити законодавчо-регульований, інституціоналізований лобізм від деструктивних його типів. При цьому

нормативне регламентування лобізму означає його легалізацію і перетворює вказаний феномен на повноправний інститут суспільства. Легалізований лобізм означає дотримання його суб'єктами чітко встановлених норм, а це дає змогу краще контролювати їх і застосовувати певні санкції в разі нормативних порушень. Крім того, визнання лобізму урядом надає першому значну моральну підтримку, адже допомагає виправдовувати в очах громадськості спроби просування власних інтересів зацікавленими особами [4, с. 9]. Отже, правова легалізація лобізму, яка здійснюється комплексом методів, зорієнтованих на рівність доступу до влади та прозорість процесу впливу на неї, не зменшує масштаби лобіювання, а, натомість, поліпшує його якість, усуваючи недоліки, гіперболізовані його противниками.

По-п'яте, розкриємо ефективність впливу інституту лобізму на прийняття рішень урядом. Перед цим зауважимо, що, як нами було доведено, інституціоналізований лобізм є тоді, коли він визнаний державою та, відповідно, регламентований правовими нормами. Інститут лобізму підвищує ефективність прийняття рішень урядом, оскільки він є формою реалізації громадянами їх права на врахування урядом інтересів цих громадян. Цю ідею ми розкриємо за допомогою п'яти пунктів, згідно з якими лобізм забезпечує:

1) коригування конституційної системи демократичного управління – оскільки передбачає надання консультацій посадовцям, участь представників груп інтересів у розробці законопроектів, формуванням сприятливої громадської думки стосовно необхідного рішення засобами ЗМІ [4, с. 1];

2) представництво інтересів максимальної кількості суспільних груп – адже лобісти часто відіграють роль посередників у різноманітних угодах між групами інтересів та політичних діячів [4, с. 9] і при цьому спонукають уряд взяти до уваги інтереси найрізноманітніших соціальних прошарків, верств, груп, із яких складається суспільство [6, с. 17]. Відповідно, завдяки інституту лобізму збільшується коло учасників процесу політичного життя;

3) гласність політичного процесу – тому що лобізм посилює підзвітність уряду, спонукаючи його до діалогу з громадянами (в якому лобісти виступають посередниками), надаючи додаткову інформацію про потенційні законопроекти та їх наслідки [10, р. 17], інформуючи громадян через ЗМІ. Це не лише обмежує всесилля апарату державної влади, а й робить політичний процес передбачуваним [4, с. 3];

4) якість розробки законопроектів – оскільки лобісти є висококваліфікованими фахівцями, здатними зібрати необхідну, часто спеціалізовану, інформацію щодо певного політичного явища, забезпечити високий рівень розробки технічних аспектів законопроектів. Групи тиску «розкривають очі» державним службовцям і законодавцям на наслідки, до яких може призвести ухвалення або неухвалення певних законопроектів [4, с. 9, 1, 3]. Оприлюднення ними цінної інформації сприяє прийняттю урядом прийнятих рішень та обґрунтованій розробці політики [11, р. 708];

5) діалог між урядом і громадянами – адже лобісти діють як інформатори й посередники між вказаними суб'єктами, орієнтуючись на складнощі сучасного демократичного прийняття рішень [11, р. 708]. Вони створюють саму можливість як інформаційної взаємодії уряду й громадян, так і дієвий механізм утвердження демократичних прав останніх.

Отже, інститут лобізму здійснює вагомий конструктивний вплив на якість політичних рішень, ухвалюваних урядом. Лобіювання, обмежене правовими нормами, створює платформу для реалізації демократичних прав громадян: права на участь у

розробці законодавчої бази з тією метою, аби остання враховувала інтереси максимальної кількості цих громадян; на володіння інформацією стосовно політичного процесу, зокрема щодо підстав, змісту та ймовірних наслідків потенційних нормотворчих дій уряду.

**Висновки.** Узагальнимо результати дослідження, проведеного в рамках цієї статті. По-перше, нами було встановлено, що поняття лобізму має широке і вузьке значення (в останньому суб'єктами лобіювання визнаються виключно професійні лобісти). Крім того, розрізняють лобізм як суспільно-політичне явище, змістом якого є відстоювання інтересів, важливих для певної соціальної групи, і лобіювання – конкретні зусилля (методи, технології) впливу на органи влади з відповідною метою. По-друге, в історичному розрізі становлення лобізму знімає питання щодо продемократичності цього феномену, адже вибіркоче відстоювання інтересів і варіативність методів та технологій відповідного процесу втрачають свої негативні конотації за умов їх правової легалізації. По-третє, причиною останньої є саме необхідність демократизації лобізму для усунення ймовірності деструктивного впливу на сучасний демократичний режим та для закріплення його конструктивних аспектів. По-четверте, правова легалізація лобізму забезпечується двома класами механізмів, один із яких надає рівність доступу до влади всіх груп інтересів, а інший – прозорість процесу лобіювання. По-п'яте, інституціоналізований лобізм (закріплений механізмами правової легалізації) ефективно впливає на прийняття рішень урядом, оскільки створює можливості та шляхи взаємодії суспільства і держави. Враховуючи все сказане, ми можемо стверджувати, що інститут лобізму є неодмінною формою сучасного демократичного процесу.

1. Вітвіцький С. С., Южека Р.С. Міжнародний досвід розвитку інституту лобізму та проблема його легалізації в Україні. *Молодий вчений*. № 2 (17). лютий, 2015 р. С. 734-737.
2. Войнич О. М., Шевченко О.В. Цивілізований лобізм в Європі: політичний аспект. *Світова політика*. К.: Інститут світової економіки і міжнародних відносин НАН України, 2009. Вип. 2. С. 173-198.
3. Газізов М. М. Європейський досвід лобістської діяльності: уроки для України. *Вісник НАДУ*. №4. 2015. С. 57-62.
4. Газізов М. М. Інституціональна складова лобістської діяльності в умовах демократії. *Державне будівництво*. № 2. 2015. С. 1-16.
5. Газізов М. М. Концептуальні підходи до дослідження феномена лобізму. *Державне будівництво*. 2015. № 1. URL: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/db/2015-1/doc/4/05.pdf>
6. Годний С. П. Концептуалізація феномена політичного лобізму в історичній генезі. *Регіональні студії*. №13. 2018. С. 17-20.
7. Одінцова О. О. Правове регулювання лобізму в сучасній Україні (загальнотеоретичне дослідження). Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Спеціальність 12.00.01 – Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень / Олена Олексіївна Одінцова. Одеса, 2008. 21 с.
8. Рачинська М. П. Концепції теоретичної ідентифікації лобізму в сучасній західноєвропейській науці. *Вісник НАДУ при Президентіві України (Серія «Державне управління»)*. №1. 2017. С. 42-50.
9. Трофименко А. В. Концептуальні підходи до розуміння лобізму. *Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Історія. Політологія*. 2014. Вип. 10. С. 112-123.

10. Bitonti Alberto. *The Role of Lobbying in Modern Democracy: A Theoretical Framework. Lobbying in Europe: Public Affairs and the Lobbying Industry in 28 EU Countries*. 2017. P. 17-30.
11. Ferguson Gerry. Regulation of lobbying. Global corruption: law, theory and practice. An Open Access Coursebook on Legal Regulation of Global Corruption under International Conventions and under US, UK and Canadian Law (Second edition, January 2017). P. 702-743.
12. Lifting the lid on lobbying enhancing trust in public decisionmaking in the Netherlands. Transparency International Nederland. 2015. 84 p.
13. Van Schendelen Rinus. *Machiavelli in Brussels: The Art of Lobbying the EU* Amsterdam: Amsterdam University Press, 2002. 344 p.

### References

1. Vitvitskyi S. S. (2015) Mizhnarodnyi dosvid rozvytku instytutu lobizmu ta problema yoho lehalizatsii v Ukraini. (International experience in the development of the institute of lobbying and the problem of its legalization in Ukraine). *Molodyi vchenyi*. № 2 (17). 2015. S. 734-737. [in Ukrainian]
2. Voynych O. M., Shevchenko O. V. (2009) Tsyvilizovanyi lobizm v Yevropi: politychnyi aspekt. (Civilized lobbying in Europe: a political aspect.) *Svitova polityka*. K.: Instytut svitovoi ekonomiky i mizhnarodnykh vidnosyn HAH Ukrainy. Vyp. 2. S. 173-198. [in Ukrainian]
3. Hazizov M. M. (2015) Yevropeyskyi dosvid lobistskoi diialnosti: uroky dlia Ukrainy. (European experience of lobbying: lessons for Ukraine.) *Visnyk NADU*. №4. S. 57-62. [in Ukrainian]
4. Hazizov M. M. (2015) Instytutsionalna skladova lobistskoi diialnosti v umovakh demokratii Derzhavne budivnytstvo. (Institutional component of lobbying in a democracy) № 2. S. 1-16. [in Ukrainian]
5. Hazizov M. M. (2015) Kontseptualni pidkhody do doslidzhennia fenomena lobizmu. (Conceptual approaches to the study of the phenomenon of lobbying) *Derzhavne budivnytstvo* № 1. URL: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/db/2015-1/doc/4/05.pdf> [in Ukrainian]
6. Hodnyi S. P. (2018) Kontseptualizatsiia fenomena politychnoho lobizmu v istorychnii genezi. (Conceptualization of the phenomenon of political lobbying in the historical genesis) *Rehionalni studii*. №13. S. 17-20. [in Ukrainian]
7. Odintsova O. O. (2008) Pravove rehuliuвання lobizmu v suchasni Ukraini (zahalnoteoretychne doslidzhennia). (Legal regulation of lobbying in modern Ukraine (general theoretical research)) *Avtoref. dys. ... kand.. yuryd. nauk. Spetsialnist 12.00.01 – Teoriia ta istoriia derzhavy i prava; istoriia politychnykh i pravovykh uchen / Olena Oleksiivna Odintsova*. Odesa. 21 s. [in Ukrainian]
8. Rachynska M. P. (2017) Kontseptsii teoretychnoi identyfikatsii lobizmu v suchasni zakhidnoievropeiskii nausti. (Concepts of theoretical identification of lobbying in modern Western European science.) *Visnyk NADU pry Prezydentovi Ukrainy (Seriia «Derzhavne upravlinnia»)*. №1. S. 42-50. [in Ukrainian]
9. Trofymenko A. V. (2014) Kontseptualni pidkhody do rozuminnia lobizmu. (Conceptual approaches to understanding lobbying). *Visnyk Mariupolskoho derzhavnoho universytetu. Seriia: Istorii. Politolohiia*. Vyp. 10. S. 112-123. [in Ukrainian]
10. Bitonti Alberto. (2017) *The Role of Lobbying in Modern Democracy: A Theoretical Framework. Lobbying in Europe: Public Affairs and the Lobbying Industry in 28 EU Countries*. P. 17-30.
11. Ferguson Gerry. Regulation of lobbying. Global corruption: law, theory and practice. An Open Access Coursebook on Legal Regulation of Global Corruption under International Conventions and under US, UK and Canadian Law (Second edition, January 2017) P. 702-743.
12. Lifting the lid on lobbying enhancing trust in public decisionmaking in the Netherlands Transparency International Nederland. 2015. 84 p.
13. Van Schendelen Rinus. *Machiavelli in Brussels: The Art of Lobbying the EU* Amsterdam: Amsterdam University Press, 2002. 344 p.

**Chornopyskyi Vasyl. Theoretical foundations of lobbying as a form of the democratic process**

*The article systematizes and critically comprehends the theoretical foundations of lobbying and substantiates the democratic nature of this institute. The content of the concept of lobbying - as a phenomenon and process, in broad and narrow meanings - is analyzed. On the basis of the study of the historical development of lobbying, the main disadvantages of that phenomenon have been identified and the possibility of their elimination through institutionalization. The reasons for the legal legitimation of lobbying and the mechanisms of its implementation have been clarified. The effectiveness of the influence of the lobbying institute on governmental decisions has been proved. It is concluded that the institute of lobbying as a form of the modern democratic process is inalienable.*

**Keywords:** advocacy groups, democratic process, legal legalization, lobbying.